

dimus²⁰ mulieribus electionem etiam constante matrimonio, si male res maritus gubernet, et accipere eas, et gubernare, et secundum decentem modum, et sicuti nostra constitutio²¹ dicit: si quidem suæ potestatis, et perfectæ ætatis mulier est, sibi culpam inferat, cur mox viro inchoante male substantia uti non percipit, et non auxiliata est sibi: (sic enim habitura erat in collationis ratione proprias res undique, et sine deminatione, et in ea minus tanto collationem facere.) — § 1. Sin autem sub potestate est, et sine patris voluntate hoc agere non poterat, si quidem adiens patrem hoc dixit, et contestata est ut consentiret ei, et res percipere etiam constante adhuc matrimonio, et secundis temporibus eas servare, et hoc egit pater, etiam rursus hic integra habebit sua jura, rebus ei suis servatis: cum etiam antenuptialis donationis res vindicare etiam constante matrimonio dederimus ei, et posteriori periculo omni liberari. Sin autem illa quidem hæc contestata est patrem, ille autem, neque movit, neque consensit, et neque dedit licentiam filix hoc agere, non eam periculum pati, sed et conferrî nudam actionem contra inopiam mariti res, et fortunam esse communem, et ipsi, et ejus fratribus: non tamen ex collatione damnificari: sed competentem ei partem dari ex paternis rebus: actionem illa quidem conferente: ab omnibus autem movendam fratribus, et hoc proficiendo universis ipsis, quod fortunæ eventus dederit. Sed si quidem pater in talibus casibus obtulerit dotem, et de ejus substantia sperari futura est collatio, hoc valere. Si vero major forte oblatio fuerit, et collatio circa illam vertitur spem²² ex patris inobedientia neque movere volentis, neque permittentis ei movere: tunc etiam per semetipsam filiam movere, et non habere occasionem, eo quod non potuerit movere, et sibi auxiliari, et futuræ læsionis ex inopia viri adimere metum. Et novimus Ulpianum²³ sapientissimum talia quæsisse: et inope viro comperto, juvisse mulierem, et in quantum vir idoneus est collationem ei fieri voluisse. — § 2. Sed quoniam in multitudine legum existentium antequam eas constitueremus, et ad conspicuum perducere ordinem, plurima et necessaria ignorabantur: et decreta quæ contraria vellent, a iudicibus posita sunt: ne ulla seductio circa hoc fiat, propterea necessarium putavimus: proinde etiam in medio nostræ postæ constitutionis²⁴, quæ etiam constantibus matrimoniis mulieri auxiliatur, ad meliorem et magis consequentem viam venientes præsentem ponere legem. Ut autem non per partes enumeremus personas, in quibus valere eam oportet, generali sermone decernimus. Quapropter in quibus est collationis ratio, in his et constitutionem valere, sive pater, sive avus, sive mater, sive avia, aut ascendentium aliqua sit persona.

EPILOGUS.

Quæ igitur placuerunt nobis, et per hanc sacram insinuatam sunt legem, tua celsitudo per programmata propria, manifesta facere universis solenniter procurat, et in perpetuum servare festinet. — Dat. 18 kal. decemb. CP., DN. JUSTIN. P. P. Aug. anno XIII, AIONIS V. C. COSS.

TIT. X.

NEQUE VIRUM QUOD EX DOTE EST, NEQUE MULIEREM EX SPONSALITIA LARGITATE LUCRUM PROPRIUM HABERE: SED SERVARE DOMINIUM SUIS FILIIS, VEL SI AD SECUNDAS NUPTIAS NON VENIANT, USU SOLO IN LUCRO CONSISTENTE: ET UT EX REPUDIO TRANSIGENTES NUPTIAS, LUCRANTES AUT DOTE, AUT ANTE NUPTIAS DONATIONEM, ET IPSIS SIMILITER DOMINIUM SERVENT FILIIS: USUM HABENTE PERSONA COGENDA FILIOS ALERE; SI VERO BONA GRATIA SOLVANTUR NUPTIÆ: ET VIDEANTUR OCCASIONE DAMNI DETINERI QUÆDAM: ET HAC ARTE PERIMENDA QUÆ DETINENTUR, ET FILIIS SERVANTUR.

NOVELLA CONSTIT. XCVIII.

Imp. JUSTIN. AUG. Joanni gloriosiss. sacrorum Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, et patricio.

PREFATIO.

Ea quidem quæ semper idem se habent, legibus non egent variis, simplicitatem, et quod sine ullus diversitatis mixtura est, continue pos-

20. L. 29. l. 30, in fin. C. de jure dot. adde l. 24. D. de solute matrim. — 21. d. L. 29; L. 30, in fin. — 22. L. 1. § 21. D. de collatione. — 23. L. 1. § 6. D. de dot. collat. — 24. d. L. 29. C. de jure dotium.

sidentia, et utentia legibus sempiternis ac sacris nulla correctione egentibus. Quod autem secundum nos est in redundationis comprehensum tumultu, gubernativa indiget sapientia, ex legibus superveniente negotiis. Unde quoniam nos neque ad iudicia segnes, multis interpellantibus causis, singulis quidem medemur: comprehendentes autem unamquamque questionem dubitatum a nobis et iudicibus nostris, per legislationem quæ oporteat agi, generaliter in unaquaque questione exponimus. Itaque illud ante omnia visum quidem est forsitan esse priscis legislatoribus non sine quadam divisione: nobis autem putatum est bene se habere temperata lege ad simplicitatem causam transponere, et nunc inchoante, et nihil perscrutante horum quæ prius terminata sunt: quoniam et nobis ipsis pridem non displicentibus de hoc ipso legibus, visa sunt meliora secunda. Nuptialibus namque lucris si quidem aliquis conjunctorum servaverit pudicitiam manentibus apud ipsos valide, et eorum substantias infixis: si vero veniat ad alterius personæ conjunctionem ex prioribus nuptiis filiis servandis, simplici quadam et meliori lege duplicem hanc placuit interimere. Si enim secundis mixta nuptiis mulier, aut etiam vir forte ad secundam respiciens conjugem: quæ ex morte lucrata sunt aut etiam ex repudio forte servat filiis, (cum utique forsitan et alii erunt eis filii ex nuptiis sequentibus) quomodo justum est cecis, qui in solis filiis legitimis moriuntur, non servare eis lucra ex mortuis eorum parentibus, sed aliis ea transmittere? Scilicet quid erit pretiosius filiis parentibus non ingratis?

CAP. I. Ut proprietates dotis et propter nuptias donationis serventur filiis.

Propterea¹ igitur sancimus, si mulier moriatur, et eveniat lucrum fieri viro, dotem hanc omnino servare² filiis, sive ad secundas veniat nuptias, sive etiam non. Et ex diverso si mortuus fuerit vir, mulierem antenuptialis donationis lucra propriis filiis servare: usum quidem lucrorum ex nuptiis apud eos constitutum, proprietatem vero eorum filiis omnino servandam: his quæ super parentibus ad secundas venientibus nuptias sancta sunt, in suo ordine servandis: et hoc valere, matrimoniis quocunque modo solutis, ab hodierna die, et in omne quod sequitur: et his matrimoniis quæ jam soluta sunt quidem sive morte, sive quolibet alio modo, adhuc autem pendente, eo quod unus superstes sit. Nam si ambo defuncti sint, hoc hereditibus non damus: sed tanquam semel terminatum, veteribus relinquimus legibus: illud certum est, quia dum semel fuerit filiorum, et proprietatem lex deferens eis præstiterit: tunc in successione et aliis accessionibus, ita et in his erit, sicut et in prioribus sancitum est filiis, qui propter secundas nuptias parentum, lucrum aliquod ex legibus sunt politi.

CAP. II. Ut repudio vel bona gratia soluto matrimonio, id quod alteri personæ cautum est, filio suo conservet, et de alendis liberis a parentibus.

Illud quoque ex quadam causa denunciatum nobis ad legislationem deducere existimavimus oportere. Quia enim transegerunt quidem inter alterutros et vir et uxor, filios autem qui eis erant ex matrimonio, despexerunt eos ambo, et circumibant medicantes: propterea iudicavimus vehementiori quidem forte, sed convertenti ad melius se habens, uti lege: ut timore scilicet penarum quiescant, aut lucrorum causa injustorum matrimonia dilacerare, aut etiam proprios negligere filios. — § 1. Si enim omnino aut per transactionem, aut per modum alium separaretur matrimonium: si quidem non sunt filii, maneat priora in suo ordine. Si vero filii existentibus fiat hoc: et neque filios erubescerent, dent tamen occasionem spontaneam et transactionis, et per consensum factæ, aut etiam invitæ, forsitan peccante viro, aut committente digna amissione antenuptialis donationis, aut muliere digna casu dotis: neque vir dotem lucratur, neque mulier antenuptialem donationem: sed repente casu procedente aut dotis, aut antenuptialis donationis, proprietatis lucrum mox ad communes veniat filios, et eorum fiat: usu solo apud transigentes manente: cogendo tamen eo qui usum lucratur, filios ex eo matrimonio et alere³, et alia omnia ministrare eis secundum lucratæ substantiæ mensuram. — § 2. Novimus autem aliquid etiam tale factum, et quia bona gratia viso dissolvi matrimonio, et recedere quidem antenuptialem donationem ad eum qui conscripsit, dotem vero ad eam quæ obtulit: tamen occasione quasi damni, et aliarum causarum, auri quantitas non mediocri utrique data est, parti, ut non videretur hoc nuptiale lucrum, neque servaretur filiis secundum de hoc leges: sed extrinsecus accedens, quasi ex alia causa lucrum fieret ejus qui accipere hoc egit. Ideoque ex hac arte factam curantes læsionem, sancimus, ut vel si quid tale fiat, et adveniat alteri aliquod lucrum: et hoc similiter servari filiis: proprietate

Tit. X. — 1. Authent. Uxor, C. de secund. nupt. — 2. Abrog. N. 22, c. 20, § 1. L. 8, in fin.; L. 6, in fin.; L. 8, § 1 et seqq., C. de secund. nupt.; vide tamen N. 127, c. 3. — 3. N. 127, c. 2.

quidem mox veniente ad eos, usu vero solo apud lucrantem constituto. Sic abstinebunt omni vitio, sic omni desiderio irrationabili: sic nec invidi, nec sponte, suis nocebunt filiis: sed erunt temperati, maxime quidem circa suam casitatem: deinde etiam circa matrimonii affectum, quem competens est habere eos qui semel conjuncti sunt alterutris. Res enim est et castitate plena, ut quod eis parentes sponte non servant, hoc post Deum (qui est communis omnibus pater, dicimus autem qui imperium habet) per legem iis, qui a parentibus læsi sunt, servet: ut hic quoque ea quæ de lucris et successione pridem disposita sunt, teneant: nihil enim eorum innovamus, præter illa sola quæ expressim in hac lege conscripsimus.

EPILOGUS.

Quæ igitur placuerunt nobis, et per hanc sacram declarata sunt legem tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. — Dat. 18 kal. Jan. Constantinop., imp. DN. JUSTINIAN. P. P. Aug. anno 12, JUST. V. C. COSS.

TIT. XI.

DE REIS PROMITTENDI.

NOVELLA CONSTIT. XCIX.

Imperator JUSTINIANUS AUGUSTUS Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, et patricio.

PREFATIO.

Novimus pridem ponentes legem² de electione mandatorum, et fidejussorum, et sponsorum, multas habentem et in commune utiliter nostris subjectis legislatione. In præsentem vero et aliud novum visum est egere quadam explanatione et incremento, non ex genere, neque usu imperfecto et inutili consistente.

CAP. I.

Si quis³ enim alterna fidejussione obligatus sumat aliquos: si⁴ quidem non adjecerit oportere et unum horum in solidum teneri: omnes ex æquo conventionem sustinere. Si vero aliquid etiam tale adiciatur, servari quidem pactum: non⁵ tamen mox ab initio unumquemque in solidum exigi: sed interim secundum partem qua unusquisque obligatus est: cedere autem eum et contra reliquos actionem, si et idonei sunt, et in eo loco, et si hoc ita se habere videatur: si quidem idonei sint, et præsentem inveniantur, illos periclitari complere, (singulos in propria⁶ parte) quod sub alterna promissione creditum est, aut ex quo omnino obligati sunt, et non commune debitum, proprium cuiuspiam fieri onus. Si vero minus idonei se habere reliqui videantur, sive omnes, sive quidam: sive in partem, sive in solidum, sive absentes forte: in illud tenere, quod accipere ab aliis non potuit. Sic enim et illis servabitur pactionis modus, et nullum sustinebit damnus actor, licet aliquid inter se illi pepigerint ignorante isto qui habet eos obligatos: et unusquisque tenebitur in id quod ab initio scripserit, artibus aut dolis, aut transactionibus prævariari quæ constituta sunt, non sinendus. — § 1. Sin autem in iisdem commoentur utriusque aut omnes locis: sancimus negotii iudicem deducere illos mox, et communiter examinare negotium, communiter autem inferre sententiam. Sic enim et rei omnes obligabuntur: et substantiæ eorum qualitas examinabitur: et debitum similiter quidem secundum justitiæ, similiter autem secundum legum ordinem procedet. — § 2. Si autem non administrator sit cause iudex, sed alter aliquis, damus licentiam aut hic competentis iudici interpellationem suscipientem, aut in provinciis, his denunciatis clarissimo præsidem, aut competentis iudici cogere per suum officium et illos interesse liti, et partem ejus fieri: ut nullum impedimentum huic nostræ legi fiat, his omnibus incipientibus in contractibus sequentis temporis, et ab hujus legis dispositione: quod autem ante eam præterit, positus pro his relinquimus legibus.

EPILOGUS.

Quæ igitur placuerunt nobis, et per hanc sacram declarata sunt legem, tua quoque celsitudo operi effectuique contradere festinet. — Dat. 18 kal. Jan. CP., Dom. JUSTIN. P. P. August. anno 13, AIONIS V. C. COSS.

Tit. XI. — 1. Lib. 5, Inst. 17; Lib. 45, E. 2; Lib. 8, c. 40. — 2. N. 4. — 3. Authent. Hoc ita, C. de duob. reis. — 4. L. 11, in fin. D. d. l. 1. — 5. L. 26, L. 28, D. l. 10, § 1, C. de fidejussorib.; abrog. L. 47, in fin. D. locati; L. 2, L. 3, § 1, D. l. 2, L. 5, C. de duob. reis. — 6. L. ult. C. de constituta pecun.; L. 26, D. § 4, Inst. de fidejussorib.

COLLATIO OCTAVA.

TIT. I.

DE TEMPORE NON SOLUTÆ PECUNIÆ SUPER DOTE².

NOVELLA CONSTIT. C.

Imperator JUSTINIANUS AUGUSTUS Joanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, et patricio.

PREFATIO.

Omnes pecuniæ non numeratæ replicationes subjectas in aliquibus casibus non examinatas nostræ reliquerunt leges: sed prolixitatem earum et effusionem abbreviavimus, ne sua negligentia aut calliditate forsitan negotiis fruatur homines, et causas præbeant aliis: non enim sub æqualitate semper probationes erunt eas exhibere volentibus: multa quoque tempus refutat. Quapropter beneficientes abbreviavimus in quibusdam casibus pecuniæ non numeratæ querelas, quas licet ex iis quæ a nobis jam sancta sunt, colligere. Quia enim omne tempus matrimonii dabatur viris, donec matrimonium constaret, queri de non data dote: interpositio quoque major facta est etiam post mortem virorum, ut et post repudium intra annum daretur querela: ideo existimavimus brevi et compendiosa lege velocem facere et pecuniæ non numeratæ super dote querelam, et liberare a probatione mulieres in talibus ex longo tempore.

CAP. I. De dote non numerata.

Si ergo annis duobus solummodo habeat aliquis uxorem, aut etiam his temporibus minus, et non accipiat dotem: nihil ex taciturnitate vir lædatur: neque heredes viri, licet tacuerit ille, sed intra³ annum alium querela moveatur; brevis enim matrimonii ad hanc nos legislationem vocat. Si vero majus biennio tempus, minus autem decennio matrimonium protendatur: damus marito queri, et dicere non illatam sibi dotem aut in partem aut in solidum: et si hoc fecerit transmittere querelam, semel marito querente, et muliere quia dedit non probante. Si autem neque intra decennium queratur, taciturnitate mariti auferimus querelam; neque ei post decennium hoc agere sinemus, nec annum dantes ulterius hereditibus ejus; sitque in hoc non nostra adversus aliquos pœna, sed libertatis subjectorum diligentia. Ubi enim licet in proximo sic tempore (decennii dicimus) proponere querelam: si tacere elegerit, palam est voluisse, vel si non accepit dotem, omnino eum, aut suos reddere heredes: his valentibus et si repudio solvi contingat matrimonium: in nullo discernentibus nobis, sive mulier tanquam dotem offerens conscribat, sive patet, sive alter quispiam pro ea: tempore in omni casu tali, sicuti prædiximus, extendente suos effectus, et dante vel perimente querelam. Contestationem⁴ vero dicimus non in sermonibus solum: (sæpe enim indignationis, aut alterius incidens occasio, talia quadam virum præparat dicere: aut etiam ille quidem dixit nihil, testes autem redempti hoc mentiuntur) sed oportet contestationem⁵ in literis esse. Si autem etiam in iudicio eam aliquis forte facere voluerit, oportet omnino innotescere mulieri, aut ei qui dotem omnino offerre conscripsit; nam nihil est quod prohibeat maritum in semetipsum hoc agere, et queri, et quasi partem quidem mulieris quod agitur, ignorare: providentiam vero sui etiam ponere nullo valere modo: et quia vel ab eo querela facta est, nescire.

CAP. II.

Generaliter⁶ igitur dicendum est, intra biennium quidem matrimonio soluto sive morte, sive repudio, et ipsi marito, de non numerata pecunia licere queri et heredi ejus intra alium annum. Si vero ultra biennium usque ad decem annos matrimonium extendatur, marito damus querelam et heredi ejus intra menses tres. Si vero transcurrerit decennium: tunc neque marito, neque hereditibus ejus querela erit, tempore ad omnia sufficiente mulieri. Et si quidem intra ætatem maritus sit, et non queratur: tantum ad in integrum restitutionem ei damus tempus, ut non transcendat duodecim annos a tempore nuptiarum. Novimus enim eos qui vehementer citius contrahunt nuptias, non⁷ minus quindecim annorum ad

Tit. I. — 1. N. 2, c. 5. — 2. Adde Lib. 5, C. 15. — 3. L. ult. C. de dote cauta. — 4. Authent. Hanc autem, C. de non numerata pecun. — 5. L. 14, § 2, C. d. l. — 6. Authent. Si minor C. de tempor. in integr. restitut. Authent. Quod locum, C. de dote cauta non numer. — 7. N. Leon. 74, in fin.